

Dr. Pintes Gábor, PhD.

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem,
Pedagógiai Kar, Neveléstudományi
Tanszék, tudományos dékánhelyettes;
Iahely: Dunaszerdahely;
e-mail: gpintes@ukf.sk és
edu.gpintes@gmail.com

Tervezzünk avagy ne tervezzünk (hosszú távra) a nevelésben?

Szilárd meggyőződés, hogy a nevelést mint egyetemes humán tevékenységet szinte megszámlálhatatlan félreértés, tévedés és értelmezési különbözőség jellemezi. Eme sokrétűségnek, a vélemények sokaságának valahol talán örülnünk is kellene, de számomra ennek inkább keserű utó- vagy inkább előíze van. Gondolataim ugyanis minduntalan oda és ahhoz a kiindulópont-hoz térnek vissza, hogy mitől is nevelés a nevelés. Fundamentális kérdés, melyet ritkán szoktunk foglalkozni, s talán nem kevés problémának a gyökere is éppen ebben keresendő. Például, hogy miért hiszük azt, hogy nevelünk, ha nem is nevelünk, vagy mi az, amit teszünk, amikor nem nevelünk, csak azt hiszük, hogy nevelünk.

Mitől nevelés a nevelés?

Nem is olyan régen került a kezembe egy szakkönyv, melynek szerzői már a bevezetőben el kívánták vetni a nevelés fogalmával kapcsolatos kételkedés magját. A nevelés ugyanis az a tevékenység, mely által az ember (többek között) biológiai lényből szociális lényvé lesz, tudatlanból tanulttá/művelté, „erkölcstelenből” erkölcsössé, és még sorolhatnám. A neveléssel, mondhatni, mindenki kapcsolatba kerül. Ki így,

ki úgy. Az a kapcsolat, melyet a neveléssel a (leendő) pedagógusok alakítanak ki, kissé más kereteket feltételez. A pedagógus ugyanis tanul arról, amit egyszer művelni fog, sőt betekintést nyer(het) a neveléstudományba is. Érdekes, ugye! A nevelést szinte mindenki műveli, de az arról szóló **tudomány** csak egyeseket érint. Kritikusan kell megjegyeznem azt is, hogy a pedagógusok és neveléstudomány kapcsolatát sem teljesen felhőtlen. Hogy miért? Lássunk néhány okot (melyek a fent említett szakkönyv kételyeinek alapját alkották)! A neveléstudomány (pedagógia) sokak számára már az első kapcsolattól kezdődően nem más, mint definíciók, felosztások, elméleti találgatások és spekulációk összevisszasága, mely nélkülöz mindennemű objektivitást, gyakorlati hasznosságot, alkalmazhatóságot. Nem tagadom, hogy a neveléstudományba való bevezetés és a vele való kapcsolat oly módú gyakorlása, hogy „tanuljunk meg szépen a nevelés definícióját, meg felosztását, elméleteit...”, nem is vezethet más eredményre. Ezért lesz a **nevelés** tudományából sokak számára haszontalan dolog, kötelező rossz, mellyel az első adandó alkalommal szakítanak is. Pedig a **neveléstudomány** lényege nem a

definíciókban, felosztásokban és elméletekben rejlik. A lényeg, a tudomány tárgya az a perspektíva, mely szerint hiszünk abban, hogy nevelés által az ember tanultabb és bölcsebb, jobb és erkölcsösebb, egyszóval neveltebb lehet. Az ember talán legnagyobb tévedése lehet az, ha elhiszi, hogy mindez megtörténhet úm. magától – spontán módon. Nem kétem, hogy az embert élete során érhetik olyan spontán hatások, melyek jelentős befolyással bírhatnak rá. Egy emberi élet perspektíváját viszont erre építeni nem lehet. Mindezek miatt (definíciókat nem említve) állíthatjuk, hogy az emberi személyiség fejlesztése a tudatosságtól és bizonyos eszmények, célok követésétől válik neveléssé. A tudatosság feltételezi, hogy tisztában vagyok azzal, mit miért tesztek. Az eszménykép nem nélkülözheti a nevelő világnézetét, életfilozófiáját, mivel ez adja meg az igazi fundamentumát a nevelésnek. Az életfilozófiából (világnézetből) következnek azok a kulcsfontosságú értékek, melyek a nevelőhatás irányát, irányulását határozzák meg. A célkövetés pedig jelenti a megfogalmazott témák és elérendő nevelési színvonalak melletti következetes kiállást és kitartást. Vonjunk tehát mérleget és tekintsünk vissza

mindazon tevékenységekre, melyekről eddig azt hittük, hogy akkor, ott és azért neveltünk! Valami biztos folyt akkor, ott és azért. Amennyiben az a cselekvés nem volt tudatos, nem követett bizonyos értékeket/prioritásokat – nem nevezhető nevelésnek. Ez nem szójáték, csak ténymegállapítás. Hasonlóan ahhoz, ha a víz felforralásakor azt hisszük, hogy a háztartási eszközökbe öntve nem fog vízkő képződni. Valamit tettünk (csírátlantítottunk), de nem azt, amit hittünk, hogy teszünk.

A neveléssel kapcsolatban tettem olyan említést, hogy egyetemes és humán tevékenység. Egyetemes azért, mert csakis a nevelés által/segítségével vagyunk képesek átörökíteni (nem genetikai, sem jogi úton) azt, amit kultúrának nevezünk. A kultúra tartalma nem más, mint olyan sajátos értékek összessége, melyek egy bizonyos kort, nemzetet, csoportot jellemeznek és egyben különböztetnek is meg. A kultúra pedig tipikusan humán produktum.

Divergens gondolkodás az eszmények tekintetében

A gondolkodás, a nézőpont- és véleményalkotás divergenciája természetes jelenség. Eredménye nem kevesebb, mint hogy az emberek különböző dolgokról – például a nevelésről – különböző módon gondolkodnak, vélekednek. Ha a nevelésről gondolkodunk, először is egy eszményt (ideált) kell megfogalmaznunk, körülhatárolnunk, mely kiindulópontja lesz a további tervezetés és a megvalósítás folyamatának. Felmerül persze a kérdés: szükséges-e egyáltalán az eszmény (ideál) a nevelésben? Elárulhatom, hogy nem én vetem – vetettem fel először ezt a kérdést. Álláspontomat nem fogom eltitkolni, de előbb ejtsünk szót arról és azokról, akik kétségbe vonják a nevelési eszmények szükségességét, hasznosságát. Az első markáns ellenvéleményt a konkrét nevelési eszmények és ezzel együtt a hosszú távú célok tekintetében a pragmatista pedagógia fogalmazta meg. Ezen nevelésfilozófia szerint a nevelés tervezésekor és megvalósulásakor sem lehet senki tisztában azzal, hogy a jövőben mi (milyen értékek és kvalitások) válik javára az egyéneknek, és ezzel egyetemben miként lehet hasznos tagja a jövő társadalmának. A szilárd és normatív célmegfogalmazás ezért inkább hat fékező erőként, mintsem támogatná az egyén jövőbeli boldogulását és érvényesülését. Gonosz

leszek, de nem tudom megállni, hogy ne mondjam ki: tiszta Amerika! S már helyben is vagyunk. A gyökértelenség és műkultúra ezzel a filozófiával remekül gyakorolható és építhető. Majdnem, mint egy homokvár, melynek tartósságát talán mindannyian ismerjük. Első ránézésre szép és „csilli-villi”, meg nem is olyan nehéz felépíteni, megvalósítani az (amerikai) álmod. Sajnos, komolyabb a helyzet, mint amit a talán kissé gúnyos megállapításomból első olvasatra ki lehetne következtetni. A „homokvár” filozófiájú (majdnem és mintha) nevelés elfogadott és tömegesen gyakorolt alternatívájává vált a feljebb jellemzett és meghatározott normatív jellegű nevelésnek. A kérdést leegyszerűsítve: jó vagy nem jó, ha van nevelési eszményünk. Számomra kihagyhatatlan és elkerülhetetlen feltétele annak, hogy tényleges nevelésről beszélhessünk. A gyakorlat – sajnos – más irányba mutat. Az eszménynek és vele együtt a hosszú távú célok megfogalmazóinak vannak támogatói és ellenzői is. Az ellenzők táborának retorikájában gyakran találkozunk a manipuláció fogalmával. Nézetük szerint nevelünk valakit, akkor akarva-akaratlanul manipuláció áldozatává tesszük a neveltet. Egyszerűbben: olyan értékeket kínálunk fel nekik és próbáljuk meg meggyőzni őket helyességükről, melyek a mi (mármint nevelők) világnézetünket, életfilozófiánkat tükrözik. Ez így igaz, és nincs rajta mit szépíteni – mert nem is szorul szépítésre! Ha valaki számára ez, mármint az egyéni és csoportos értékrendszer (kultúra) céltudatos átörökítése egyenlő a manipulációval, akkor állok elébe. Ellenkező esetben viszont komoly kétségeimet tudom csak megfogalmazni a tekintetben, hogy lehetséges-e egyéb, nem „manipulatív” módon kulturális folytonosságról beszélni. Véleményem szerint nem – és az utóbbi évtizedek nevelési gyakorlata ennek (sajnos) ékes példája. A posztmodern filozófiát úgy is szokták jellemezni, mint a nagy narratívák és rendszerek végét. A folytonosságot – kontinuitást felváltotta egy állapot. A posztmodern állapot, melyet az értékek kavalkádja jellemez. A nevelés terén viszont mindez értékdőmpingként, devalvációként és káoszként jelent meg. Olyan jelenséget takarnak ezen fogalmak, melyek nehezen egyeztethetőek össze az autonóm és autentikus kultúrával, annak túlélésével.

Mi kell a „jó” neveléshez?

A fent leírtak és megindokoltak tükrében bátorkodom kijelenteni, hogy ahhoz, amit tényleges nevelésnek tekintünk és gondolunk, elengedhetetlenek a nevelési eszmények és a hosszú távú célok. A „jó” neveléshez jó célokra is van szükség. Nem egyszerű jó célokat megfogalmazni, mivel annak megfogalmazásakor sok szempontot kell figyelembe vennünk. A nevelési cél legalapvetőbb kiindulópontja a világnézet/életfilozófia, mely meghatározza azt az értékstruktúrát és értékorientációt, mely irányt ad a személyiségfejlesztés folyamatának. Megkerülhetetlen szempontja a nevelési cél megfogalmazásának maga a nevelt és az az edukációs környezet, melyben a folyamat megvalósításra kerül majd. Eddig kritikus összefüggésekben tettem említést a szociális környezet hatásairól. A jó nevelési cél megfogalmazásakor viszont elengedhetetlen szempont, hogy a társadalom aktuális követelményei is helyet kapjanak benne. E három alapvető szempont elfogadása és respektálása biztosíthatja számunkra (és ezzel együtt a nevelt számára is), hogy a neveléssel egy bizonyos értékrendszer átörökítését fogjuk követni, egyben figyelembe véve a nevelt személyiségét és a társadalom aktuális helyzetét is.

A vizsgált téma persze felvet egyéb kérdéseket is. Ki tervezzen (fogalmazzon meg célokat) a nevelésben és ki ne? Lehetséges-e „megrendelésre” nevelni? Ebből is látható, hogy soktényezős problémáról van szó, mely néhány aspektusára a jövőben még érdemes lesz visszatekinteni, rávilágítani.

Irodalom

- Brezinka, W. 1999. *Galube, Moral und Erziehung*. München, Basel: Ernst Reinhardt Verlag.
- Gogová, A., Kročková, Š., Pintes, G. 2004. *Žiak – sloboda – výchova*. Nitra: UKF.
- Karikó, S. 2010. *Nevelés mint érték*. Szeged: Áron Kiadó.
- Lassahn, R. 2002. *Einführung in die Pedagogik*. Stuttgart: UTB.
- Pintes, G. 2005. *Teleológia celov výchovy*. In Perhács, J. a kol. 2005. *Multidimenzionálne aspekty výchovy a vzdelávania*. Nitra: PF UKF. S. 7-30.
- Pintes, G. 2010. *Eszménykép – érték – nevelés*. In KARIKÓ, S. 2010. *Nevelés mint érték*. Szeged: Áron Kiadó.